

СУТНІСТЬ І СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

О.М. Вишневська, доктор економічних наук
Миколаївський національний аграрний університет

У статті представлено сутність і особливості, складові чинники поняття «економічна безпека». Обґрунтовано необхідність використання системного підходу щодо реалізації заходів на різних рівнях управління з метою забезпечення економічного розвитку країни і окремих її регіонів. Представлено складові і взаємозв'язок економічної безпеки і національної безпеки з урахуванням гео економічних змін і тенденцій.

Ключові слова: гео економіка, економічна безпека, національні інтереси, пріоритетні напрями розвитку, адаптація.

Постановка проблеми. Національні економічні інтереси країни і окремих галузей економіки пов'язані із процесами економічної безпеки, її структурними елементами, включаючи інноваційну, інвестиційну, екологічну, соціальну, кадрову, матеріально-технічну, фінансову, маркетингову, організаційну, технологічну безпеку і безпеку життєдіяльності у суспільстві.

Формування елементів економічної безпеки залежить від об'єкта дослідження, який повинен включати особливості досягнення окремих економічних інтересів як у виробничій, так і соціальній сферах. Важливим аспектом в оцінці економічної безпеки є класифікаційні ознаки, а саме за ієрархією управління; територіальною ознакою; сферою діяльності; організаційно-правовою формою; ступенем стійкості окремої виробничої (економічної) системи; життєвим циклом системи; станом розвитку елементів системи, рівня їхнього взаємозв'язку і взаємозалежності. Особливості оцінки пов'язані із рівнем впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків на формування економічної безпеки.

Формування економічної безпеки полягає у необхідності врахування економічних інтересів усіх учасників, окремих сфер діяльності, у тому числі у виробничій сфері, і пов'язане із необхідністю виявлення можливостей адаптації або переходу до якісного стану розвитку, у тому числі на інноваційній основі.

© Вишневська О.М., 2013

Градація рівнів економічної безпеки (від критичного, низького, середнього – до високого) і окремих її компонентів повинна досягатися за рахунок реалізації комплексу стратегічних рішень у площині підвищення її рівня з урахуванням економічних інтересів усіх учасників макроекономічного середовища (домогосподарства, підприємства, державний сектор, взаємозв'язки на зовнішньоекономічному рівні) з урахуванням глобалізаційних викликів.

Враховуючи вищезазначене, поняття і сутність економічної безпеки є комплексним поняттям, яке потребує чіткого визначення меж її впливу на розвиток окремої системи, а також врахування усього комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників, особливо у контексті геоекономічних змін і тенденцій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обґрунтування напрямів дослідження щодо оцінки теоретичних, методологічних і практичних аспектів у формуванні економічної безпеки обумовлене необхідністю підтримання національної безпеки країни, відповідних інтересів на зовнішньоекономічному рівні. Зазначені аспекти щодо сутності і особливостей формування економічної безпеки у контексті подальшого розвитку країни і окремих галузей національної економіки розглядають у своїх працях Л.І. Абалкін, В.Ф. Гапоненко, Я.А. Жаліло, Г.В. Іващенко, Н.О. Кулагіна, І.І. Кульчицький, В.П. Мартинюк, Л.М. Михайлова, Н.Й. Реверчук, Л.Г. Ходова, Л.Л. Уткіна й інші вітчизняні та зарубіжні науковці.

У контексті вищезазначеного **метою** нашого дослідження є обґрунтування сутності й особливостей економічної безпеки країни з урахуванням геоекономічних змін і тенденцій, потенційних можливостей у мінімізації зовнішніх загроз у контексті забезпечення розвитку галузей національної економіки, мінімізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх кризових явищ, забезпечення можливостей щодо адаптації національної економіки до зовнішніх викликів, гарантування національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. За результатами опрацювання літературних джерел виявлено, що більшість науковців дотримуються думки, що економічна безпека є важливою

складовою національної безпеки і пов'язана із відповідними національними інтересами і пріоритетами у внутрішній та зовнішній політиці, а також потенційними ресурсними можливостями й конкурентними позиціями від державного рівня на міжнародній арені – до галузевого і регіонального розвитку. При цьому підвищення конкурентних переваг одного суб'єкта розглядається як потенційна загроза інтересам іншого, особливо гостро постає питання на зовнішньому рівні, оскільки здійснює безпосередній вплив на національні інтереси країн.

Переважає більшість вчених, у тому числі один із засновників теорії економічної безпеки академік А.І. Абалкін, пов'язують сутність поняття із процесами забезпечення стійкості і стабільності, можливістю щодо вдосконалення і адаптації до змін [1].

Актуальність наданого визначення щодо сутності поняття здійснює безпосередній вплив на виявлення напрямів гарантування або забезпечення економічної безпеки з урахуванням необхідності адаптації до змін у геоекономічному середовищі. Процес забезпечення економічної безпеки пов'язують із необхідністю формування відповідних правових і організаційно-економічних механізмів на усіх рівнях управління: від безпеки держави на зовнішньоекономічному рівні – до безпеки окремого суб'єкта ринку як виробничого, так і соціального.

Зважаючи на зазначене, для формування економічної безпеки країни постає необхідність у створенні відповідних умов щодо забезпечення розвитку і обмеження негативного впливу, тобто своєчасної адаптації до зміни умов зовнішнього середовища і мінімізації негативного впливу кризових явищ. Потенційні можливості до адаптації пов'язані із вхідними ресурсами, які нададуть можливість своєчасно реагувати і запроваджувати дієві заходи з метою мінімізації негативних наслідків. Формування умов для адаптації і дієвого реагування на внутрішні і зовнішні негативні зміни та тенденції мають пряму залежність із сукупним фінансовим потенціалом, який дозволить мати фінансове підґрунтя у запровадженні дій щодо мінімізації потенційних ризиків і зростанні переваг у розвитку на усіх рівнях, від державного до особистісного.

Враховуючи циклічність у розвитку будь-якої системи, формування економічної безпеки не може бути пов'язане лише зі стійкістю і стабільністю, оскільки у часі і просторі дані поняття будуть змінюватися під впливом внутрішніх й зовнішніх чинників. На нашу думку, безпосередній і переважний вплив на можливості формування економічної безпеки здійснюють вхідні ресурсні можливості, саме вони є основою у забезпеченні інтересів, від економічних до соціальних і екологічних. Поєднання зазначених категорій, у свою чергу, формує можливості щодо забезпечення сталості розвитку, що залишається пріоритетним з точки зору національних інтересів на зовнішньо-економічному рівні.

Значна кількість вчених пов'язують поняття економічної безпеки із незалежністю, що також залишається умовним через критеріальні оцінки даного поняття. Незалежності на рівні суверенітету країни, норм міжнародного права, незалежності на рівні фінансової стабільності, продовольчої або енергетичної незалежності.

Отже, на наш погляд, обмеження у тлумаченні поняття «економічної безпеки» через незалежність країни є дещо суб'єктивним, оскільки воно не враховує інших критеріїв рівня залежності або незалежності, від фінансової до продовольчої, що, у свою чергу, пов'язане із реалізацією відповідних національних інтересів.

Необхідність реалізації системних заходів щодо формування економічної безпеки країни має безпосередню залежність із геоекономічними змінами і тенденціями, які надають більшу кількість переваг у розвитку зовнішньо-економічних відносин, але з другого боку, висувають більшу кількість обмежень, відповідностей як кількісних, так і якісних. Перспективи щодо досягнення гарантованого рівня економічної безпеки країни пов'язані із динамічним розвитком реального сектора економіки, темпами соціально-економічного розвитку країни і окремих її регіонів.

Отже, формування економічної безпеки має прямий вплив на реалізацію національних інтересів країни та пов'язане

із гарантуванням відповідного рівня економічних переваг у зовнішньому середовищі. На підставі опрацьованих матеріалів представимо основні визначення тлумачення категорії «економічна безпека» на рисунку.

Рис. Сутність і особливості поняття «економічна безпека»*

*Джерело: представлено автором на підставі опрацьованих літературних джерел [1-4]

Узагальнюючий підхід пов'язаний із забезпеченням відповідного рівня конкурентоспроможності національної економіки за умов впливу глобалізаційних процесів і явищ. Саме тому зазначений підхід є найбільш оптимальним у визначенні сутності поняття «економічна безпека» і розглядається

нами як пріоритетний у контексті формування елементів її гарантування.

Пріоритетні напрями формування економічної безпеки країни пов'язані із потенційними можливостями щодо активізації інвестиційно-інноваційних процесів і можливостями галузей національної економіки засвоїти залучений капітал з урахуванням відповідного рівня технологічної готовності. До зазначеного слід відмітити, що важливою складовою у формуванні економічної безпеки є спроможність окремих галузей економіки швидко адаптуватися до змін, актуальним залишається питання у контексті співпраці за умов Світової Організації Торгівлі. Особливо складною є ситуація в аграрному секторі, де квотування на експорт продукції не дозволяють розширити експортні можливості за існуючих обмежень, що пояснюється національними інтересами усіх країн-учасників всесвітньої організації.

Враховуючи глобалізаційні процеси і необхідність адаптації національної економіки до зовнішніх загроз із мінімальним ризиком втрати стійкості розвитку та незалежності країни, забезпечення інтересів усіх учасників економічних і зовнішньоекономічних відносин, формування умов до соціально-економічного розвитку країни, постає необхідність у реалізації напрямів державної політики, які повинні бути спрямовані на гарантування економічної безпеки. Актуальність гарантування економічної безпеки пов'язана із участю у системі міжнародної економічної взаємозалежності, у геоекономічній структурі, що вимагає відстоювання інтересів країни і підвищення її конкурентних переваг порівняно із іншими учасниками.

Отже, економічну безпеку країни необхідно розглядати як пріоритетну складову частину національної безпеки, яка включає державні і геополітичні інтереси, а її формування напряму залежить від темпів соціально-економічного розвитку країни. Економічна безпека є самостійною цілісною системою, яка включає елементи, від технічних та технологічних до фінансових, валютних і митних, що ускладнює її гарантування з позиції мінливості внутрішнього і зовнішнього середовища.

Висновки. Економічна безпека є предметом інтенсивних досліджень у зв'язку із загостренням внутрішніх і зовнішніх кризових явищ. Питання постає у контексті вибору чітких критеріальних ознак її гарантування, запровадження загальнодержавних дій щодо попередження можливих загроз і втрат у соціально-економічному розвитку країни і окремих її регіонів, розвитку зовнішньоекономічних відносин через підвищення конкурентних позицій у зовнішньому середовищі. Головною метою формування економічної безпеки країни є забезпечення обраного курсу державної економічної політики, спрямованої на гарантування національних інтересів і їх відстоювання. Економічна безпека покликана гарантувати стійкість і стабільність розвитку національної економіки, забезпечити її спроможність до саморозвитку на основі обґрунтованості прийняття рішень, які базуються на оцінці відповідних критеріальних ознак. Основою оцінки є макроекономічні тенденції, які відображають темпи економічного, соціально-культурного, демографічного, інноваційного розвитку національної економіки. Однією із пріоритетних ознак економічної безпеки є спроможність національної економіки адаптуватися до змін, тобто сформувати можливості за будь-якої ситуації зберігати повноцінність економічної системи, забезпечувати своєчасність і адекватність реагування на окремі економічні дії і зміни, особливо зовнішнього характеру.

В основу формування економічної безпеки країни повинно бути покладено спроможність країни забезпечити відповідний рівень конкурентоспроможності у зовнішньому середовищі, платоспроможність з метою зниження рівня залежності і підтримання суверенітету країни, а також забезпечення можливостей до своєчасної адаптації без втрати пріоритетів розвитку країни, у тому числі на перспективу, що здійснює значний і безпосередній вплив на гарантування національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. — 1994.—№ 12. — С. 4.

2. Корнилов Д. А. Стратегическое планирование и экономическое прогнозирование : [монография] / Д. А. Корнилов. — Н. Новгород : НГТУ, 2006. — 215 с.
3. Кулагина Н. А. Формирование и развитие системы экономической безопасности АПК : [монография] / Н. А. Кулагина. — Брянск : Ладомир, 2010. — 216 с.
4. Мартинюк В. П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України : [монографія] / В. П. Мартинюк. — К. : Кондор, 2011. — 326 с.

О.Н. Вишневецкая. Сущность и составляющие экономической безопасности страны.

В статье представлены сущность и особенности, составляющие факторы «экономической безопасности». Обоснована необходимость использования системного подхода в реализации направлений на разных уровнях управления с целью обеспечения экономического развития страны и отдельных регионов. Представлены составляющие и взаимосвязь экономической и национальной безопасности с учетом геоэкономических изменений и тенденций.

O. Vishnevskaya. Summary and components of economic security.

This paper presents the nature and characteristics that make up the factors of «economic security». It's justified that there is a need for a systematic approach to the implementation of the directions at different levels of management to ensure economic development and individual regions. The components and interconnection of economic and national security are submitted, taking into account the geo-economic changes and trends.